

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

О. М. Волк, канд. екон. наук, ст. викладач;

О. В. Червяцова, студентка,

Сумський державний університет,

вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна

У статті здійснено аналіз залучення іноземних інвестицій в економіку України на основі статистичних даних за останні роки. Виявлено ряд основних проблем, що перешкоджають ефективному залученню іноземних інвестицій та їх залежність від різних факторів. Розглянуто найважливіші чинники вирішення проблем, визначено позитивні аспекти іноземного інвестування для України та світової економіки, запропоновано заходи щодо стимулювання розвитку інвестиційної діяльності в Україні.

Ключові слова: *іноземні інвестиції, інвестори, інвестиційний процес, інвестиційний клімат, ефективність, економічний механізм, інвестиційна привабливість.*

ВСТУП. ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Іноземне інвестування набуває важливого значення для економічного розвитку. Світовий досвід свідчить, що без залучення іноземних інвестицій, не маючи доступу до сучасних технологій, країнам важко вийти з економічної кризи.

У процесі іноземного інвестування вирізняються країни, які є основними інвесторами у інші країни, і країни, до яких спрямовуються іноземні інвестиції. Їх залучення регламентується державою з метою підтримки національних інтересів та пріоритетних галузей економіки.

У період переходу до ринкової економіки іноземні інвестиції використовують для розвитку базових (ракетно-космічна, літакобудівна, суднобудівна, інформаційна, біотехнологічна) та інших галузей (харчова, переробна, торгівля, легка промисловість та ін.).

Залучення коштів сприяє активізації інвестиційного процесу, впровадженню нових технологій, використанню передового зарубіжного досвіду, розвитку малого і середнього бізнесу та зростанню інвестиційного потенціалу територій [1].

Вивчення проблеми іноземних інвестицій в науковій літературі здійснюється переважно в аспекті залучення іноземного капіталу в країни, що розвиваються, та держави з перехідною економікою. Серед вчених, які присвятили свої роботи проблематиці іноземного інвестування, можна назвати Дж. Даннінга, Г. Райтера, Й. Пензеля, Н. Пайна, С. Томсона, А. Рагмена, Р. Вернона, Х. Шермана, Д. Шнайдера, Г. Клодта, П. Каймбаха та інших. В українській науковій літературі багато зробили в цьому напрямку такі вчені, як О. Рога, В. Краківська, Б. Губський, В. Бодров, О. Гаврилюк, І. Бураковський, А. Гальчинський, Г. Климко, В. Новицький, В. Міщенко, І. Луніна, В. Сіденко, В. Степаненко, В. Шевченко та інші.

Найістотношою перешкодою для діяльності іноземних інвесторів в Україні є недосконалість відповідного законодавства, політична нестабільність, відсутність дієвої системи страхування. Спроби вдосконалення нормативних актів зумовили часті зміни в українському законодавстві. До останнього часу не запропоновано жодного законодавчого акту, який би був достатньо відпрацьованим, універсальним. Тому, незважаючи на велику кількість наукових праць

вітчизняних авторів щодо особливостей та перспектив іноземного інвестування в Україні, необхідна ще низка напрацьованих та спільних проектних рішень у галузях економіки для більш ефективного залучення іноземних інвестицій.

РЕЗУЛЬТАТИ

В економіку України іноземними інвесторами за 2012 р. направлено 6,013 млрд дол. США прямих інвестицій, що на 7,2% менше від показника за 2011 рік (6,480 млрд дол.).

Загальний обсяг внесених в економіку України прямих іноземних інвестицій на 1 січня 2013 року становив 54,462 млрд дол., що на 8,2 % більше порівняно з обсягами інвестицій на початок 2012 року, і з розрахунку на одного українця становить 1 199 дол.

Інвестиції надходили зі 130 країн світу [2]. Основні країни-інвестори України наведено в табл. 1.

Таблиця 1 - Основні країни-інвестори України

Країна	Інвестиції, млрд дол.
Кіпр	17,275
Німеччина	6,317
Нідерланди	5,169
Російська Федерація	3,786

За даними Держкомстату, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, спрямованих в українську промисловість, становить 17,167 млрд дол. (31,5 % загального обсягу), у фінансовий сектор - 16,106 млрд дол. (29,6 %) [3].

Заборгованість українських підприємств за кредитами і позиками, торговими кредитами та іншими зобов'язаннями перед прямими іноземними інвесторами на 1 січня 2013 р. становила 9,582 млрд дол., а загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал і боргові інструменти) – 64,044 млрд дол. [2].

Залучення іноземних інвестицій в економіку України безперечно має позитивний ефект. Інвестори у своїх власних інтересах запроваджують сучасні технології і методи управління на підприємствах, якими вони володіють. Це сприяє підвищенню продуктивності праці, що в свою чергу забезпечує власникам більший дохід. Збільшення продуктивності праці веде до збільшення обсягів виробництва продукції, що набуває особливого значення в умовах економічної кризи. В результаті залучення іноземних інвестицій відбувається покращання платіжного балансу шляхом збільшення експорту. Іноземні інвестиції створюють додаткову ринкову конкуренцію. В Україні існує дуже високий рівень концентрації виробництва в багатьох галузях. В цих умовах підприємства з іноземними інвестиціями можуть активізувати конкуренцію. Підвищення конкуренції є одним із факторів, що сприяє зменшенню загального рівня виробничих затрат на ринках окремих видів продукції. В умовах слабого контролю за використанням державних позик інвестиційний ризик переноситься на іноземних інвесторів, які самостійно вирішують проблему самоокупності [4].

Залучення іноземних інвестицій позитивно впливає як на економіку України, так і на економіку країни іноземного інвестора. Детальніше розглянуто позитивні аспекти іноземного інвестування в табл. 2.

Таблиця 2 - Позитивні аспекти іноземного інвестування для України та світової економіки [5]

Аспект	Подвійний ефект	
	Для України	Для зовнішніх суб'єктів
1	2	3
Політичний	Підвищення політичної довіри населення до влади, встановлення або розширення політичних зв'язків, позитивний демонстраційний ефект	Вирішення політичних питань шляхом інтенсифікації зв'язків між країнами, створення стратегічних альянсів
Економічний	Економічне зростання за рахунок розвитку та інтенсифікації процесів у галузях національного господарства України, мультиплікаційний ефект в економіці міста чи регіону та збільшення створеного національного продукту, пільги місцевим постачальникам та технічна допомога для дотримання власних технічних вимог; конкуренція для місцевих товаровиробників, що приводить до удосконалення виробництва останніх; бюджетні надходження; зниження рівня імпортозалежності; поліпшення платіжного балансу	Диверсифікація діяльності компаній, створення нових економічних умов між країнами, що просуватимуть взаємодію у інших сферах та галузях, програми підвищення кваліфікації працівників, що приводить до удосконалення якості пропозиції на ринку праці
Соціальний	Підвищення рівня добробуту суспільства та соціальної захищеності громадян за рахунок розвитку суспільства	Розширення зв'язків, поєднання культур, популяризація кращих умов життя суспільства
Правовий	Можливість розвитку нормативно-правового поля за світовими стандартами, закладення у законодавство варіантів стикування та взаємодії з міжнародними системами	Розширення можливостей взаємодії за рахунок універсифікації нормативно-правових систем
Культурний	Збагачення національної культури	Взаємне збагачення культур, можливість популяризації своїх традицій, звичаїв, релігії
Науковий	Скорочення періоду наукового просування країни у процесі інтеграції інтернаціональних знань для здійснення спільних досліджень, випробувань, винаходів	Обмін науковим досвідом, оскільки Україна володіє значним науковим потенціалом, а також забезпечення зарубіжного організаційного та управлінського досвіду
Технічний	Покращення технічного стану національного господарства, підвищення його продуктивності та потужності	Розширення та збільшення торговельних зв'язків (продаж техніки, обладнання, механізмів)
Технологічний	Можливість отримати передові інноваційні технології, упровадження сучасних технологій, ноу-хау	Взаємовигідний трансфер та популяризація технологій

Продовження табл. 2

1	2	3
Екологічний	Зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та здоров'я населення за рахунок використання новітніх технологій і передового обладнання, техніки	Зменшення негативного екологічного впливу на спільне навколишнє середовище Землі, запровадження світових програм охорони навколишнього середовища
Загальний	Вищенаведені позитивні зрушення дадуть можливості наближення до груп розвинених країн, покращення іміджу держави, прискорення темпів структурної перебудови економіки та впровадження ринкових реформ, підвищення конкурентоспроможності країни, підвищення значення України у світовому співтоваристві	Підвищення світової політичної, економічної, соціальної, екологічної інтеграції, забезпечення взаєморозуміння

В Україні існує ряд проблем, які перешкоджають ефективному залученню іноземних інвестицій:

- відсутня своя система оцінки інвестиційного клімату країни і її окремих регіонів: іноземні інвестори орієнтуються на оцінки численних консалтингових фірм, що регулярно відстежують інвестиційний клімат в багатьох країнах світу, в тому числі і в Україні. Однак оцінки інвестиційного клімату, що даються зарубіжними експертами на їх регулярних засіданнях, що проводяться поза Україною і без участі українських експертів, представляються мало достовірними, а можливо, і упередженими [6];

- політична нестабільність: інвестор буде почуватися невпевнено, коли політичний курс країни змінюється майже щодня. Невідомо яку політику провадитиме нова влада, а слабка економіка України не завжди може запропонувати такі швидкі і високі прибутки, щоб ризикувати капіталом [7];

- нерозвиненість ринкової інфраструктури міжнародного бізнесу в Україні: недостатня кількість відповідних експертів, аудиторів, консультантів стримує збільшення надходжень закордонного капіталу [8];

- нестабільність податкової політики: високий рівень і велика кількість податків позбавляє державу конкурентних переваг при залученні іноземних інвесторів. Одним з найгостріших є питання своєчасного повернення раніше сплаченого ПДВ податковими органами [9]. Умови оподаткування інноваційно-інвестиційної діяльності не стимулюють її розвиток. Згідно зі звітом, оцінка системи оподаткування в Україні залишилася без змін – країна на 181-у місці у світі за кількістю податків: в Україні передбачено 135 податкових платежів на рік, тоді як в інших країнах Східної Європи та Середньої Азії – в середньому близько 41,7, а в розвинених країнах – 14,2. Податкове навантаження на фонд оплати праці в Україні перебуває на рівні 43,3 %, що набагато більше, ніж в інших країнах Східної Європи і Середньої Азії та в розвинених країнах – у середньому 22,9 % та 23,3 % відповідно [10];

- недосконале законодавство, що виявляється в недостатньому правовому забезпеченні, зокрема з питань платежів до бюджетів всіх рівнів та централізованих фондів спеціального призначення, а також в тривалій процедурі реєстрації і отриманні необхідних сертифікатів, в недосконалій системі розгляду справ у господарських судах і несвоєчасному виконанні їх рішень; у відсутності дієвого механізму правового захисту інвесторів від

боржників і недоброчесних партнерів. Все це стало причиною виходу з українського ринку багатьох потужних компаній;

- митні бар'єри: велику кількість скарг серед ділових кіл зарубіжних країн викликає робота митних служб, що пов'язано, в основному, з нестабільністю законодавства. Високі ставки мита на ввезення при надходженнях іноземних інвестицій в Україну, непорозуміння з митними органами при визначенні митної вартості товарів, способу нарахування мита та акцизного податку, затримки вантажів на кілька днів, - все це робить поставки як в Україну, так і за її межі, все менш і менш привабливими в очах західних бізнесменів [11];

- відсутність дієвої системи страхування: недостатньо розвинені механізми державного страхування іноземних інвестицій;

- високий рівень темпу інфляції в країні;

- ненадійність банківської системи: українські банки втратили довіру іноземних кредиторів, а також, що найголовніше, - довіру населення. Обмеженим є кредитування юридичних та фізичних осіб банками, значно зменшився обсяг депозитів, які знаходяться на рахунках українських банків.

Найважливішими чинниками вирішення зазначених проблем є:

- поліпшення інвестиційного клімату, оскільки він безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку країни. Позитивний інвестиційний клімат сприяє вирішенню соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дозволяє оновлювати виробництво, проводити модернізацію й нарощування основних фондів підприємств, упроваджувати новітні технології тощо [12];

- реформування податкової системи: необхідне створення стабільної податкової системи, яка забезпечувала б достатній обсяг надходжень до бюджетів усіх рівнів, створення умов для подальшого інтегрування України до світової економіки. Важливим є зниження податкового навантаження через скорочення переліку податків, зборів (обов'язкових платежів), зменшення податкового навантаження на фонд оплати праці для формування солідарних соціальних фондів [13]. Потрібне заохочення інвестиційної діяльності підприємств з удосконаленням умов оподаткування, що стимулюють оновлення основних виробничих фондів і розвиток малого бізнесу;

- важлива допомога з боку державних органів. Для цього на державному рівні потрібно: проводити роботу, пов'язану з укладенням міждержавних угод про заохочення і захист інвестицій та уникнення подвійного оподаткування, обміном інформацією про нормативно-правові акти у сфері інвестиційної діяльності, формуванням стабільної законодавчої бази та умов провадження підприємницької діяльності; розширювати співпрацю з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком і Європейським банком реконструкції та розвитку щодо надання фінансової допомоги Україні; здійснювати заходи для завершення процесу вступу до СОТ [14];

- покращення роботи страхових компаній: необхідно утворити національну страхову компанію зі страхування ризиків вітчизняних та іноземних інвесторів;

- стабілізація банківської системи. Потрібно провести цілий комплекс різноманітних заходів, серед яких: формування належної та чіткої правової бази їх діяльності, проведення гнучкої та ефективної політики Національним банком України з метою належного контролю діяльності банків та мінімізації втручання в таку діяльність інших суб'єктів тощо. Слід зазначити, що стан банківської системи є своєрідним дзеркалом політичної ситуації в країні, тому, окрім всього іншого, важливим є також політична стабільність у державі.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного аналізу, ми бачимо, що в Україні створені певні умови для ефективного залучення іноземних інвестицій, однак є ще ряд проблем, які необхідно вирішувати, застосовуючи сучасний організаційно-економічний механізм залучення прямих іноземних інвестицій в країну.

Економічний механізм залучення іноземних інвестицій, незважаючи на недоліки, що мали місце в цьому процесі в Україні, в цілому повинен значно більше стимулювати прихід ефективного інвестора в промисловість, транспорт, будівництво через створення умов для розвитку недержавного сектору, що сприятиме прискореному розвитку економіки країни.

На сьогодні Україна не є інвестиційно привабливою навіть порівняно з найближчими країнами Східної Європи. Такі висновки підтверджуються результатами різних експертних оцінок. Відмінною ознакою слугує падіння інвестиційного рейтингу нашої держави, поряд з поліпшенням економічного становища її потенціальних конкурентів на світових ринках.

Отже, говорячи про іноземні інвестиції треба враховувати світовий досвід, який показує, що найбільших успіхів у залученні іноземних інвестицій досягають ті країни, які ставлять таку мету, як пріоритетну в своїй економіці, а також використовують при цьому можливо більший набір заходів.

SUMMARY

PROBLEMS AND PROSPECTS OF FOREIGN INVESTMENT ATTRACTING IN THE ECONOMY OF UKRAINE

O. M. Volk, O. V. Chervyatsova,

Sumy State University,

2, Rymsky-Korsakov Str., Sumy, 40007, Ukraine

The article analyzes foreign investment in Ukraine based on statistics in recent years. A number of key issues that hinder effective attracting foreign investments and their dependence on various factors are identified in it. The authors consider the most important factors of solving problems, identify positive aspects of foreign investments in Ukraine and the world economy, suggest measures investment activity stimulation in Ukraine.

Keywords: *foreign investment, investors, investment process, investment climate, efficiency, economic mechanism, investment attractiveness.*

АННОТАЦИЯ

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ЭКОНОМИКУ УКРАИНЫ

О. Н. Волк, Е. В. Червяцова,

Сумский государственный университет,

ул. Римского-Корсакова, 2, г. Сумы, 40007, Украина

В статье осуществлен анализ привлечения инвестиций в экономику Украины на основе статистических данных за последние годы. Выявлен ряд основных проблем, препятствующих эффективному привлечению иностранных инвестиций и их зависимость от различных факторов. Рассмотрены важнейшие факторы решения проблем, определены положительные аспекты иностранного инвестирования для Украины и мировой экономики, предложены меры по стимулированию развития инвестиционной деятельности в Украине.

Ключевые слова: *иностраннные инвестиции, инвесторы, инвестиционный процесс, инвестиционный климат, эффективность, экономический механизм, инвестиционная привлекательность.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іноземні інвестиції, їх залучення і використання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- http://pidruchniki.ws/12991010/finansi/inozemni_investitsiyi_zaluchennya_vikoristannya_ukrayini
2. Обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну у 2012 році скоротився до 6 млрд дол. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/157489-obsyag-pryamih-inozemnih-investitsiy-v-ukrajinu-u-2012-rotsi-skorotivsya-do-6-mlrd-dol.html>
  3. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua
  4. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності у 2010 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://image.zn.ua/media/attachments/000/001/343/35.pdf?1314280001>
  5. Проблеми та перспективи залучення іноземних інвестицій в економіку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/27972/1/Boronos.%20Cherviachova.pdf>
  6. Соціальний аспект іноземного інвестування приміської території м. Львова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vldfa/2010_18/Grecko.pdf
  7. Іноземні інвестиції в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://h.ua/story/22821/>
  8. Залучення іноземних інвестицій в Україну: проблеми та перспективи у світлі сучасних реформаційних процесів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newland.com.ua/pages/investment.php>
  9. Організація та проведення оцінки інвестиційного середовища [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.info-prensa.com/article-916.html>
  10. Україна піднялася на дві "сходинок" за легкістю ведення бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.epravda.com.ua/news/2010/11/4/255086/>
  11. Прямі іноземні інвестиції та їх вплив на економічне зростання в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/VUbsNbU/2009_1/VUBSNBU4_p88-p94.pdf
  12. Інвестиційна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dniprograda.gov.ua/investicijna-politika>
  13. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=486403>
  14. Сучасні принципи податкової політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/15_106687.doc.htm

Надійшла до редакції 4 червня 2013 р.